

Problemi u ponašanju djece i uloga odgojitelja

Krnet, Jadranka

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:848970>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

JADRANKA KRNETA
ZAVRŠNI RAD

PROBLEMI U PONAŠANJU DJECE I ULOGA
ODGOJITELJA

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Petrinja

PREDMET: Inkluzivna pedagogija

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Jadranka Krneta

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Problemi u ponašanju djece i uloga odgojitelja

MENTOR: izv.prof.dr.sc. Jasna Kudek Mirošević

Zagreb, rujan 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD	7
2. PROBLEMI U PONAŠANJU DJECE	8
3. KOMPETENCIJE ODGOJITELJA	10
4. RIZIČNI ČIMBENICI ETIOLOGIJE PROBLEMA U PONAŠANJU	12
4.1. Genetski utjecaj	13
4.2. Utjecaj obitelji	14
4.3. Utjecaj vršnjaka	16
5. OSNOVNA KLASIFIKACIJA PROBLEMA U PONAŠANJU	17
5.1. Internalizirani problemi u ponašanju	18
5.1.1. Plašljivost	18
5.1.2. Povučenost	19
5.1.3. Potištenost	20
5.1.4. Nemarnost i lijenost	21
5.2. Eksternalizirani problemi u ponašanju	22
5.2.1. Agresivnost	22
5.2.2. Nedostatak pažnje i hiperaktivnost	24
5.2.3. Laganje	26
6. ULOGA ODGOJITELJA U PREVENCIJI PROBLEMA U PONAŠANJU	27
7. ISTRAŽIVANJE	29
7.1. Cilj istraživanja	29
7.2. Uzorak ispitanika	29
7.3. Metoda istraživanja	30
7.4. Rezultati istraživanja	30
7.5. Osvrt i rasprava	34
8. ZAKLJUČAK	35
LITERATURA	36
Izjava o samostalnoj izradi rada	38

SAŽETAK

Djeca predškolske dobi mogu iskazivati određene probleme u ponašanju koji se mogu klasificirati u dvije osnovne kategorije, a to su internalizirani i eksternalizirani problemi u ponašanju. Kako bi znali prepoznati da dijete ima određeni problem u ponašanju i kako bi znali preventivno djelovati, odgojitelji trebaju imati kompetencije koje će im pomoći u radu s djecom. U radu je prikazano istraživanje čiji rezultat odgovara rezultatu istraživanja pojedinih autora što se tiče hipoteze koja se odnosi na odgojitelja koji se pokazao izrazito senzibiliziran za prepoznavanje djece s problemima u ponašanju. No, ipak većina ispitanih smatra kako uloga odgojitelja u prevenciji ovakvih problema nije dovoljna.

Najveći utjecaj na dijete ima obitelj u kojoj se ono isprva uči osnovnim vještinama funkcioniranja u društvu te socijalizaciji. Obzirom na samu strukturu obitelji, na zadovoljstvo pojedinih članova te njihove međusobne odnose, obitelj može također predstavljati rizičan čimbenik razvoja problema u ponašanju. Osim obitelji, uzrok nastanka problema može biti u određenoj mjeri i biološka predispozicija djeteta, ali i utjecaj okoline. Ipak, većina ispitanih smatra kako u predškolskoj dobi vršnjaci nemaju veliki utjecaj na nastanak problema jer njihov utjecaj postaje veći što su djeca starija.

Internalizirani problemi se čak smatraju i opasnijima od eksternaliziranih jer se teže uočavaju kod djece i mogu ostaviti dugotrajan učinak na njihovo psihološko funkcioniranje. Najbolji način prevencije, bilo internaliziranih ili eksternaliziranih problema, je organiziranje i uključivanje djece u različite aktivnosti ili sportske događaje. Nadalje, ono u čemu se većina ispitanih ipak slaže je da ukoliko se odgojitelj trudi može u velikoj mjeri utjecati na ponašanje djeteta što je na neki način poticaj i samim odgojiteljima u njihovom svakodnevnom radu.

Ključne riječi: problemi u ponašanju, kategorije problema u ponašanju, rizični čimbenici, uloga odgojitelja

SUMMARY

Preschool aged children can express certain problems in behaviour which can be classified in two basic categories, internalized and externalized behaviour problems. In order to recognise that a child has a certain problem in behaviour and to know how to act preventively, preschool teachers need to have certain skills which will help them better manage those children. The paper presents research, whose results match those results of some other existing research, regarding hypotheses that refers to preschool teachers who have proven to be able to recognise children with behavioral problems. However, the majority of research participants still believe that the role of preschool teachers in prevention of these problems isn't enough.

The child's family, in which they initially learn the basic skills of functioning in society and socialization, has the greatest influence on the child. Considering the family structure, satisfaction of some family members and their interpersonal relations, a family can also present a risk factor for developing behavioral problems. Except for the family, the cause of problems can in a certain measure be a child's biological predisposition, as well as the environmental impact. Still, most of the research participants consider that peers don't have such a big impact on occurrence of problems during preschool age because their impact becomes bigger as the children are older.

Internalized problems are even considered more dangerous than the externalized problems because they are harder to spot and can lead to long term effects on their psychological functioning. The best way to prevent, both internalized or externalized problems, is by organizing and involving children in different activities or sports events. Further, in what most participants agree is that if preschool teacher tries, he can have a big impact on a child's behaviour, which can encourage preschool teachers in their everyday work.

Key words: behavioural problems, categories of problem in behaviour, risk factor, the role of preschool teacher

1. UVOD

Pojedini oblici ponašanja, poput agresivnosti, ne moraju nužno pripadati problemima u ponašanju ukoliko nisu izražena u mjeri da to i postanu. Naime, agresivnost i sukobi među djecom su pojave koje možemo svakodnevno susresti u dječjem vrtiću, a moglo bi se reći da predstavljaju nezaobilazan način socijalizacije. Ipak, ovdje je riječ o ponašanjima koja izlaze iz okvira karakterističnih za predškolsku dob.

„Stručnjaci su, međutim, jedinstveni u ocjeni da su mnogi problemi u ponašanju posljedica nezadovoljenih potreba djeteta, a ne bioloških obilježja. Posebno se naglašava nedovoljno zadovoljavanje potrebe za sigurnošću, pripadanjem, ljubavlju“ (Bouillet, 2010, str. 51).

Postoje mnogi rizični čimbenici za razvoj problema u ponašanju, a neki od njih su niska razina obrazovanja roditelja te niski prihodi. Istraživanja su pokazala da postoji povezanost između nižeg stupnja obrazovanja i nižih primanja majke te socijalnih kompetencija njihove djece u vrtiću (Đuranović i Opić, 2013).

Osim utjecaja obitelji ulogu ima i utjecaj vršnjaka, zajednice, ali i bioloških značajki samog djeteta. S obzirom na značajnu ulogu vršnjaka i okoline na ponašanje djece treba se istaknuti uloga odgojitelja u prevenciji problema u ponašanju djece. Odgojiteljeva uloga je značajna prilikom prepoznavanja problema u ponašanju koji djecu sprječavaju u obavljanju svakodnevnih aktivnosti i prilikom uspostavljanja dnevne rutine. Izuzev činjenice da su odgojitelji pokazali izrazit senzibilizitet za uočavanje i prepoznavanje problema u različitim područjima razvoja (Mikas, 2007), njihova uloga je značajna i u postupanju s djecom koja imaju određeni problem.

Probleme u ponašanju kod djece možemo svrstati u dvije osnovne kategorije, a to su internalizirani i eksternalizirani problemi u ponašanju. Osnovna razlika je u tome što su internalizirani problemi oni problemi koji se uglavnom odnose na samo dijete, tj. najveću posljedicu osjeća dijete koje, uglavnom, pretjerano kontrolira svoje ponašanje, dok se eksternalizirani problemi mahom očituju u nedovoljno kontroliranom ponašanju i utječu i na okolinu. Stoga, najveći zadatak odgojitelja je upravo prepoznati problem s kojim se dijete suočava i pronaći najoptimalniji način djetetova suočavanja s istim.

2. PROBLEMI U PONAŠANJU DJECE

Kada govorimo o problemima u ponašanju kod djece predškolske dobi, obično mislimo na ponašanja koja u određenoj mjeri ometaju djetetovu okolinu, ali predstavljaju problem i djetetovom urednom razvoju kao i njegovoj cjelokupnoj dobrobiti. U literaturi nailazimo na brojne definicije različitih autora koji, između ostalog, objašnjavaju pojam poremećaja u ponašanju. Djeca predškolske dobi većinom manifestiraju one oblike ponašanja koji nisu izraženi u dovoljnoj mjeri da ih možemo smatrati poremećajima, stoga ćemo nadalje govoriti o problemima u ponašanju kod predškolske djece koji mogu ukazivati na početak razvoja određenih poremećaja u starijoj dobi.

Djeca s problemima u ponašanju su djeca koja svojim ponašnjima odstupaju od onih karakterističnih za njihovu dob. Takva odstupanja u društvenim znanostima nazivamo „devijacije“, stoga su devijantna ponašanja ona koja odstupaju od određenih društvenih normi (Bašić, Koller-Trbović, Uzelac, 2004).

„Djeca koja imaju probleme u ponašanju sustavno krše norme, pravila i zakone koji vrijede za njihovu dob. Takva djeca vrlo malo mare za prava drugih i često upadaju u nevolje: krađu, nasilna su prema drugima, svoj bijes često iskaljuju na životinjama ili nečijoj imovini.“ (Rita i John Sommers-Flanagan, 2006 prema Đuranović i Opić, 2013, str. 102/103).

Uzroci nastanka ovakvih problema u ponašanju mogu biti mnogobrojni. Općenito, na formiranje određenog ponašanja djeteta utječu emocije, temperament, tj. individualne osobine djeteta, a zatim i njegova interakcija s obitelji i okolinom prilikom koje se dijete uči različitim vještinama funkcioniranja u društvu. Prema tome, nastanak problema u ponašanju može biti posljedica djelovanja različitih čimbenika (Brajša-Žganec, 2003).

Dokazano je da su djeca koja su bila izložena nasilju u obitelji iskazivala više eksternaliziranih problema u ponašanju. Također, veći rizik za razvoj problema u ponašanju imaju djeca mlađa od 5 godina koja su pretrpjela nasilje u odnosu na stariju djecu koja su ga pretrpjela (Đuranović i Opić, 2013).

S obzirom na široku „lepezu“ problema u ponašanju koje mogu manifestirati djeca predškolske dobi, od izuzetne je važnosti rana intervencija kako se već spomenuta devijantna ponašanja ne bi nastavila razvijati. Predškolska dob je ključno razdoblje interveniranja prilikom uočavanja i prepoznavanja problema jer je upravo tada dijete u fazi formiranja vlastitog identiteta i određena problematična ponašanja kod njega još uvijek nisu dovoljno „ukorijenjena“ da se ne bi mogla ispraviti, odnosno preoblikovati u pozitivna ponašanja.

Autorice Mihić i Bašić (2008) u svom članku *Preventivne strategije-Eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih* spominju autore koji navode kako je upravo predškolska dob ključno razdoblje za razvoj poremećaja prkošenja i suprostavljanja te da su djeca s izraženim eksternaliziranim problemima u ponašanju već u predškolskoj dobi iskazivala negativne osobine.

Problemi u ponašanju koje djeca iskazuju, kao što smo već naveli, možemo podijeliti u dvije osnovne kategorije, a to su internalizirani i eksternalizirani problemi u ponašanju.

„Djeca s internaliziranim problemima ponašanja pokazuju socijalnu povučenost, strah, anksioznost i somatske probleme pri čemu dijete probleme ima samo sa sobom. Djeca s eksternaliziranim problemima ponašanja manifestiraju pretjeranu razdražljivost, agresivno i delikventno ponašanje; dijete često sa svojim reakcijama stvara probleme drugima iz svoje okoline“ (Brajša-Žganec, 2003:39 prema Bouillet, 2010, str. 50).

Statistički gledano dječaci iskazuju više eksternaliziranih problema u ponašanju u odnosu na djevojčice. Također, dječaci i djevojčice na različite načine iskazuju određene probleme u ponašanju. Razlog tomu mogu biti njihove različite biološke značajke, ali i utjecaj odgoja. Danas su također izraženi stereotipi o različitim načinima izražavanja emocija u muškaraca i žena te su djeca od najranije dobi izložena određenim stereotipima koji oblikuju načine njihova ponašanja u različitim situacijama s obzirom na spol (Živčić-Bećirević i Smojver-Ažić, 2003).

Ipak, treba imati na umu da mlađa djeca češće iskazuju eksternalizirane probleme u ponašanju, nego starija djeca. Uzrok tome je činjenica da mala djeca još nisu ovladala osnovnim komunikacijskim vještinama te da se tek uče samokontroli i ostalim načinima komuniciranja (Živčić-Bećirević i Smojver-Ažić, 2003).

Stoga, u nastavku ćemo reći nešto više o kompetencijama odgojitelja koji imaju značajnu ulogu u prepoznavanju navedenih problema u ponašanju i u usmjeravanju dječjih ponašanja u pozitivnom smjeru.

3. KOMPETENCIJE ODGOJITELJA

Prije nego što nastavimo s kompetencijama odgojitelja valjalo bi definirati pojam kompetencije. Prema psihološkom rječniku pojam kompetencije se definira kao sposobnost izvršenja nekog zadatka ili izvršenja nečega, dok na engleskom riječ kompetencija označava upućenost, stručnost u nekom području za što su potrebna određena znanja, sposobnosti i vještine (Spajić-Vrkaš, Kukoč, Bašić, 2001, prema Bašić, 2008).

Kada govorimo o kompetencijama odgojitelja mislimo prije svega na određena znanja, vještine te osobine ličnosti koje odgojitelj treba posjedovati kako bi bio u stanju profesionalno djelovati. Ta određena znanja, vještine i osobine odgojitelja čine ga drugačijim u odnosu na druge te sposobnim za obavljanje vlastite pedagoške prakse. Znanja koja odgojitelj treba posjedovati su prije svega ona znanja stečena formalnim obrazovanjem, a kasnije se ta znanja trebaju nadopunjavati tijekom cijelog profesionalnog razvoja. Upravo određena znanja i vještine čine osnovu razvoja svake profesije i njezinog napretka, a odgovornost je na stručnjacima, odnosno odgojiteljima koji će kontinuiranim usavršavanjima i stručnim edukacijama znatno doprinijeti razvoju pedagoške prakse.

„Profesionalni razvoj odgojitelja potrebno je usmjeriti prema razvoju njihovih istraživačkih i refleksivnih umijeća, što se postiže sudjelovanjem u akcijskim istraživanjima“ (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2014, str. 57).

Akcijska istraživanja vode ka uspostavljanju promjena koje unaprjeđuju kvalitetu pedagoške prakse, ali i uspostavljanju autonomije i emancipacije odgojitelja što čini važnu sastavnicu u njegovom profesionalnom razvoju (Slunjski, 2011).

Upravo su kompetencije odgojitelja, tj. određena znanja i vještine preduvjet razvoja profesionalne autonomije koja vodi profesionalnom razvoju svakog stručnjaka.

Znanja koja odgojitelj treba steći prilikom svog formalnog obrazovanja, ali i ona koja će steći kroz praksu su znanja o djeci, postupanju s djecom, znanja o njihovom razvoju, razvojnim potrebama te načinima poticanja različitih područja njihovog razvoja kroz predškolsku dob.

Odgojitelj treba poznavati razvojne karakteristike djece i u skladu s njima provoditi program koji će poticati djetetov emocionalni razvoj, spoznajni razvoj, razvoj govora, tjelesni i socijalni razvoj. Jedna od ključnih kompetencija odgojitelja je njegova socijalna kompetencija, tj. njegovo snalaženje i način rješavanja problemnih situacija. S obzirom da odgojitelj predstavlja model ponašanja djeci, nikako ne bi bilo poželjno da djeca uče krive vrijednosti preko modela.

„Naime, ako odgojitelj u svojoj ulozi nije socijalno kompetentan pa problemne situacije rješava agresivnim načinom, djeca mogu promatrajući ga naučiti agresivno ponašanje. Tako odrasla osoba može i nenamjerno „uvježbati“ dijete da postane agresivno“ (Winkel, 1996, Raundalen, 1998, prema Modrić, 2012).

Nadalje, Modrić (2012) tvrdi da se većina istraživača slaže da je socijalna kompetencija sposobnost čovjeka koja olakšava uspostavljanje, razvijanje i održavanje odnosa među ljudima i stvaranje prilika u okruženju te da su upravo rane godine života iznimno važne kako bi se dijete naučilo socijalnom funkcioniranju.

Iz navedenog se da zaključiti da odgojitelj mora biti socijalno kompetentan da bi poticao razvoj socijalne kompetencije kod djece i da bi znao prepoznati i primjereno postupiti s djetetom kod kojeg se javlja problem u ponašanju.

Osim socijalne kompetencije odgojitelja izuzetno je važna i njegova komunikacijska kompetencija. S obzirom da je odgojitelj stručnjak koji svakodnevno komunicira s djecom, roditeljima i stručnim suradnicima vrtića, trebao bi razvijati i svoje komunikacijske vještine koje su od izuzetne važnosti u području suradnje s roditeljima (Višnjić Jevtić, Visković, Rogulj, Bogatić, Glavina, 2018).

Znanja i vještine koje treba imati kompetentan odgojitelj su:

1. sposobnost za kontinuirano učenje
2. poznavanje razvojnih karakteristika i potreba djeteta
3. osiguravanje partnerskog odnosa s roditeljima
4. fleksibilnost u odgojno-obrazovnom procesu
5. sposobnost samorefleksije i zajedničke refleksije

Osobine odgojitelja su također bitna sastavnica profesionalnog razvoja odgojitelja pa treba napomenuti kako bi odgojitelj trebala biti kreativna i maštovita osoba koja će imati smisla za humor, osoba koja će biti sposobna za preoblikovanje i poticati divergentno mišljenje kod djece kako bi pozitivno djelovala na različita područja njihovog razvoja.

4. RIZIČNI ČIMBENICI ETIOLOGIJE PROBLEMA U PONAŠANJU

Rizični čimbenici etiologije problema u ponašanju su oni čimbenici koji mogu utjecati na razvoj određenih problema u ponašanju. Najčešće istovremeno djeluje više rizičnih čimbenika koji samim tim povećavaju mogućnost nastanka problema u ponašanju. No, ipak, postoje djeca koja su izložena velikom broju rizičnih čimbenika, a ne razviju nikakve probleme u ponašanju, kao i djeca koja su izložena jako malo utjecaju rizičnih čimbenika pa razviju probleme u ponašanju, što nas vodi prema zaključku da važnu ulogu igra individualnost djeteta, tj. način na koji određeno dijete reagira na pojedine situacije, ali i razvojna faza u kojoj se dijete nalazi (<https://osmijeh.hr/infomatko/>, 31.7.2020).

Ono što čini značajnu razliku između djece jest temperament. Temperament se smatra urođenim, a definiran je kao aspekt ličnosti koji uključuje način emocionalnog reagiranja pojedinca i njegovu spremnost odgovora na podražaje (Vasta, M. Haith, A. Miller, 1997).

„Pretpostavlja se da je temperament u vezi s djetetovim kasnijim problemima u ponašanju. Pokazalo se da su djeca klasificirana kao teška, rizična u pogledu kasnijih poremećaja u ponašanju, iako mehanizam te veze ostaje nejasan“ (Vasta i sur., 1997, str. 467).

Osim temperamenta, koji je biološki uvjetovan i uglavnom stabilan, veliku ulogu na ponašanje djeteta ima karakter. Karakter je promjenjiva crta ličnosti koja se oblikuje pod utjecajem okoline koja u značajnoj mjeri utječe na ponašanje djeteta. Okolinu prije svega čine roditelji, kao najvažniji modeli ponašanja u ranom razvoju djeteta. Izuzev obitelji, kao najvažnijeg čimbenika, uloga vršnjaka također zauzima značajno mjesto u procesu socijalizacije, a s godinama postaje sve važnija.

4.1. Genetski utjecaj

„Gen možemo definirati kao osnovnu jedinicu naslijeđa. Odnosno, geni prenose nasljedne informacije s jedne generacije na drugu“ (Matijević, Bilić, Opić, 2016, str. 119).

Pitanje koje je zasigurno izazvalo mnoga istraživanja u povijesti je utjecaj gena i okoline na ponašanje djece. S obzirom na ovu polemiku pojavljivali su se znanstvenici sa sasvim drugačijim zastupanjima. Zasigurno najpoznatija opreka je postojala između nativista i empirista. Nativisti su zastupali važnost naslijeđa u razvoju čovjeka te su pritom zanemarivali utjecaj okoline, dok su empiristi zastupali važnost utjecaja okoline, a zanemarivali utjecaj naslijeđa (Matijević i sur., 2016).

Suvremeno shvaćanje polazi od stavke da ponašanje djeteta nije određeno isključivo genima, odnosno okolinom, već da se dijete formira međudjelovanjem ovih dvaju čimbenika koji se međusobno nadopunjuju i stvaraju različite pojedince.

Naime, smatra se da geni imaju 50% utjecaja na formiranje pojedinca i da određena ponašanja mogu biti uvjetovana genetskim dispozicijama, ali ukoliko nisu poticana od strane okoline ne moraju se nužno razviti. Također, ističe se važnost individualnog pristupa djetetu upravo zbog različitih genetskih potencijala koji nose. Tako postoje osobe koje će imati veliku korist od odgojnih poticaja dok kod drugih osoba to neće imati značajnu ulogu u razvoju pozitivnog ponašanja (Matijević i sur., 2016).

Npr. postoje mnoge osobe s izrazitim talentima koji na žalost propadaju upravo zbog kulturološke deprivacije, odnosno zbog nepoticajne okoline, ali postoje i osobe s odgovarajućim uvjetima koje usprkos njima ne uspiju razviti određene sposobnosti. Prema tome, možemo zaključiti kako je utjecaj gena u određenoj mjeri bitan i uvjetuje neka temperamentalna ponašanja koja se mogu opaziti već od najranije dobi.

Dobar primjer temperamentalnih razlika u ranoj dobi su dva djeteta koja mogu uživati u ljuljanju u kolijevci. Jedno od njih može reagirati s oduševljenjem, smijući se i vrišteći, a drugo dijete može biti potpuno mirno i zaspati (Vasta, M. Haith, A. Miller, 1997).

Najbolji primjer koliko geni mogu utjecati na čovjeka su jednojajčani blizanci koji su se razvili iz jednog oplodjenog jajašca i dijele isti genetski kod. Ti blizanci su sličniji u odnosu na ostale braće i sestre i imaju jednake predispozicije za neka ponašanja i za razvoj nekih bolesti, a većinu razlika među njima možemo opisati različitim izvanjskim utjecajima koji su djelovali na njih.

4.2. Utjecaj obitelji

Obitelj je najvažnije i prvo okruženje u kojem se dijete uči socijalizaciji, stoga je njezin utjecaj na dijete izuzetan. Mnoštvo čimbenika u obitelji igra ulogu hoće li obitelj imati pozitivan ili negativan utjecaj na dijete. Neki od njih su zadovoljstvo samih roditelja, zadovoljstvo brakom, zaposlenost članova obitelji, međusobno uvažavanje, podržavanje i pomaganje, pravilna raspodjela poslova, kvalitetno zajednički provedeno vrijeme, slobodno vrijeme njezinih članova, itd. U novije vrijeme došlo je do velike promjene u strukturi obitelji pa smo tako danas svjedoci sve češćih razvoda brakova, samohranih roditelja, miješanih obitelji te homoseksualnih partnera koji se sve češće odlučuju za posvajanje djece. Ono što je izuzetno bitno za razvoj djeteta je odgojni stil koji roditelji primjenjuju pa se tako ispostavilo da je najpotrebnije djetetu pružiti dovoljno topline, ali i nadzora.

Kombinacijom ovih dviju dimenzija nastaju četiri opća stila roditeljstva koji posve drugačije utječu na dijete, a to su autoritativni, autoritarni, popustljivi i zanemarujući stil (Vasta i sur., 1997).

Autoritativni stil roditeljstva se smatra najoptimalnijim jer u odgovarajućoj mjeri kombinira roditeljsku toplinu i nadzor. Vrlo su osjetljivi prema potrebama djeteta, ali isto tako imaju jasne granice te ostavljaju djeci mogućnost da shvate posljedice nekih postupaka. Takva djeca obično izrastu u ljude koji imaju samopouzdanja, sigurnosti u sebe te imaju potrebu za postignućem. Autoritarni roditelji su oni koji imaju pretjeranu kontrolu nad svojom djecom, koji su jako strogi i pružaju malo topline svojoj djeci. Djeca ovakvih roditelja nezadovoljstvo mogu iskazivati različitim problemima u ponašanju, pojedina djeca će se povući, dok druga djeca mogu iskazivati agresivnost. Razvijaju se u nesigurne ljude s nedostatkom želje za postignućem. Popustljivi roditelji su pak oni roditelji koji iskazuju visoku dimenziju topline, vrlo su emocionalni i osjetljivi na dijete, ali ne postavljaju, ili slabo postavljaju granice koje su potrebne u odgoju. Djeca popustljivih roditelja su slična djeci autoritarnih, često su razmažena te mogu iskazivati i agresivnost ukoliko ne dobiju što žele. Roditelji koji iskazuju nisku dimenziju topline i nadzora su zanemarujući roditelji koji vrlo malo, ili nikako, postavljaju ograničenja. Ovakav stil roditeljstva je izuzetno štetan za dijete jer u velikoj mjeri negativno utječe na razvoj djeteta koje zbog toga nema kontrole nad svojim ponašanjem, ne uspije razviti pravilnu komunikaciju s okolinom, a može razviti i različite oblike problema, kasnije i poremećaja u ponašanju.

Sljedeći važan čimbenik koji utječe na ponašanje djeteta je količina pažnje koju djeca dobivaju u svojoj obitelji, ponajprije od roditelja i karakteristike roditelja. Ispostavilo se da su kompetentna djeca uzvraćala svojim majkama jednakim ponašanjem, a da su djeca tjeskobnih majki iskazivala negativna ponašanja (G. Katz i E. McClellan, 2005).

Majke koje su osjetljive na djetetove znakove i potrebe i koje se prilagođavaju djetetu razvijaju privržen odnos sa svojom djecom i takva djeca iskazuju veću socijalnu kompetenciju, bolje se slažu s vršnjacima i bolje se snalaze u rješavanju problema (Vasta i sur., 1997).

Vasta i sur. (1997) navode kakvu ulogu u djetetovom razvoju i odgoju imaju očevi, djedovi i bake te kako se na djecu odražava ponašanje roditelja zlostavljača. Iz pročitano vidimo kako očevi općenito manje vremena provode s djecom te da je puno češći način komunikacije otac-dijete fizička stimulacija i igra. Također možemo pročitati i kako privrženost prema ocu može biti sasvim različita od privrženosti prema majci te da su očevi važni u usvajanju spolne uloge kod djece. S druge strane djedovi i bake mogu imati različite uloge, a njihova uloga ponajprije ovisi o obiteljskoj situaciji.

Nadalje, roditelji zlostavljači ostavljaju velike razvojne posljedice na svoju djecu koja će, iako su zlostavljana, moći postati privržena i takvom roditelju, ali će njihova međusobna komunikacija utjecati na kvalitetu njihovih odnosa, a samim tim i na djetetove buduće odnose i daljnji razvoj (Vasta i sur., 1997).

„Zaštitničko i korektno ponašanje roditelja ili braće i sestara rezultira sličnim ponašanjem djece prema njima, ali i prenošenjem sličnog obrasca prema vršnjacima, učiteljima i sl.“ (Matijević, Bilić, Opić, 2016, str. 106).

Vanjski utjecaji također mogu djelovati na ponašanje članova obitelji, a ponašanje roditelja prema drugima djeci daje model odnošenja prema ostalim ljudima u njihovom okruženju (Matijević, Bilić, Opić, 2016).

Prema australskoj studiji postoji povezanost između mreža prijateljstava obitelji i djeteta. Tako djeca roditelja koji su naveli da imaju jednog ili dva prijatelja, imaju također isto toliko prijatelja, dok djeca čiji su roditelji naveli više prijateljstava i sama navode više prijatelja (G. Katz i E. McClellan, 2005).

4.3. Utjecaj vršnjaka

Vršnjaci su vrlo važni za stjecanje socijalnih vještina u djetetovom životu. Dijete kroz igru uči različite načine interakcije, uči socijalna pravila, stvara različite odnose s vršnjacima (Vasta i sur., 2006 prema Matijević i sur., 2016).

Utjecaj vršnjaka i njihova uloga s godinama raste pa je tako količina vremena koju djeca provedu s vršnjacima sve veća. Već od dojenačke dobi bebe pokazuju interes za druge bebe, a taj interes se nastavlja rasti. Druženja s vršnjacima u predškolskoj dobi su većinom usmjerena na igru kroz koju se djeca uče vrlo važnim iskustvima obzirom na dob. Modeliranje, odnosno oponašanje druge djece je sposobnost učenja koja se javlja već od najranije dobi, a djeca se oponašanjem služe i kako bi stekli prijatelje i priključili se određenoj grupi. Određeni postupci vršnjaka djeluju potkrepljujuće ili kažnjavajuće za nastavak dječjeg ponašanja pa će stoga djeca ponoviti ono ponašanje koje djeluje potkrepljujuće na njih, a smanjit će ona ponašanja koja će biti kažnjena od strane vršnjaka (Vasta i sur., 1997).

S obzirom da poslije obitelji najvažniji utjecaj na djetetov socijalni razvoj imaju vršnjaci, odgojitelji nastoje u određenoj mjeri oblikovati djetetova iskustva s vršnjacima kako bi promicali dječju socijalnu kompetenciju (Lilian G. i sur., 1999).

Prosocijalna ponašanja su također ponašanja koja djeca u velikoj mjeri usvajaju kroz igru i kroz prijateljstva.

Prijateljstvo se smatra izuzetno važnim odnosom među vršnjacima. Jedan od preduvjeta nastanka prijateljstva je sličnost među djecom kao npr. sličnost po dobi, po spolu. Međutim stabilnost prijateljstava ovisi o više čimbenika, a dokazano je da se stabilnost povećava s dobi (Vasta i sur. 1997).

5. OSNOVNA KLASIFIKACIJA PROBLEMA U PONAŠANJU

„Jedna je od najuobičajenijih socijalnopedagoških podjela poremećaja u ponašanju djece i mladih na dvije osnovne skupine:

1. eksternalizirani ili pretežito aktivni poremećaji u ponašanju, koji se odnose na nedovoljno kontrolirana i na druga usmjerena ponašanja (npr. nametljivost, prkos, laganje, hiperaktivnost, neposlušnost, bježanje od kuće i iz drugih odgojnih sredina, suprostavljanje, nepokornost, negativističko ponašanje, agresivnost, destruktivnost, delinkvencija) i
2. internalizirani ili pretežito pasivni poremećaji u ponašanju, koji se odnose na ponašanja koja se pretjerano kontroliraju i usmjerena su prema sebi (npr. plašljivost, povučenost, nemarnost)“ (Bouillet, Uzelac, 2007, str. 137).

Termin poremećaj u ponašanju se u ovom radu odnosi na probleme u ponašanju kod djece koji se javljaju već od najranije dobi i koji u određenoj fazi razvoja mogu predstavljati normalne pojave ili se mogu razviti u probleme u ponašanju kod djece, a zatim, ako se na vrijeme ne reagira, i u poremećaje.

Premda je dokazano da se eksternalizirani problemi u ponašanju češće javljaju kod dječaka, a internalizirani kod djevojčica, učestalost njihova manifestiranja ovisi o dobi. Npr. plašljivost je jednako česta i kod dječaka i kod djevojčica, ali se tijekom daljnjeg razvoja taj problem kod dječaka pomalo gubi, a kod djevojčica može biti još izraženiji što su starije. Ipak, najveće razlike manifestiranja problema u ponašanju autori uočavaju u izražavanju nemira, impulzivnosti i prkosa što su češće karakteristike ponašanja dječaka (Bouillet, Uzelac, 2007).

Za razliku od eksternaliziranih oblika ponašanja, internalizirani oblici ponašanja su manje uočljivi i ne ometaju okolinu izravno niti onim intenzitetom kao i eksternalizirana ponašanja. Ipak, ovakva ponašanja također mogu predstavljati veliku opasnost jer se mogu razviti u poremećaje koji bi mogli imati dugoročan učinak, stoga se moraju na vrijeme uočiti (Matijević i sur., 2016).

Mi ćemo se isprva osvrnuti na internalizirane probleme u ponašanje i to na plašljivost, povučenost, potištenost, nemarnost i lijenost, a nakon toga ćemo opisati eksternalizirane probleme u ponašanju kao što su agresivnost, hiperaktivnost, nepažnja i laganje.

5.1. Internalizirani problemi u ponašanju

5.1.1. Plašljivost

U čovjekovoj je prirodi da u određenoj mjeri osjeća plašljivost koja mu pomaže da izbjegne određene situacije koje mu predstavljaju prijetnju.

Plašljivost se u određenoj fazi u ranom djetinjstvu smatra normalnom pojavom pa tako često imamo prilike čuti kako se dijete boji mraka, nepoznatih ljudi ili situacija. Ipak, kada govorimo o plašljivosti kao o problemu, radi se o pretjeranom strahu od neke situacije ili općenito o plašljivom stavu prema okolini te neodgovarajućim reakcijama na određene situacije (Bouillet, Uzelac, 2007).

Kod određene djece se ona javlja kao dio temperamenta i opći stil funkcioniranja, a kako se ne bi razvila u oblik ponašanja koji predstavlja problem djetetovom svakodnevnom funkcioniranju potreban je demokratski stil odgoja koji kombinira ljubav, toplinu, skrb, vjeru u vlastite mogućnosti i postignuća (Ljubetić, 2001).

„S. Uzelac (1995) plašljivost definira kao ponašanje u kojem se prepoznaje uznemirenost, bljedilo, pojačano znojenje, kočenje, napetost, zbunjenost, neodlučnost, što nije izazvano neposrednim objektivnim okolnostima“ (Bouillet, Uzelac, 2007, str. 189).

Ukoliko se ne djeluje preventivno ona može dovesti do razvoja različitih vrsta strahova koji iziskuju psihijatrijski tretman. Plašljivost može nastati i kao rezultat autoritarnog stila, pretjeranih ambicija roditelja, emocionalno hladnog pristupa, ali i zbog pretjerano zaštitničkog odgoja roditelja. Obično plašljivost predstavlja nesigurnost osobe, nisko samopouzdanje, bespomoćnost i odsustvo snage da se odupre svakidašnjim izazovima te da se suoči sa svakidašnjim situacijama, stoga je izuzetno važno podupirati dijete i omogućiti mu izlaganje određenim situacijama koje će mu potvrditi njegove vrijednosti (Bouillet, Uzelac, 2007).

5.1.2. Povučenost

Kao popratna pojava plašljivosti često se javlja povučenost koja označava djecu ili osobe čije je ponašanje mirno, tiho i osamljeno te rezultira manjkom socijalnih odnosa i nezadovoljenom potrebom za ljubavlju i pripadanjem. Ovakve osobe se opisuju kao pretežno nesigurne, nezadovoljne i osobe koje nemaju povjerenja u druge, a ovakva vrsta problema u ponašanju također može dovesti do usamljenosti (Bouillet, Uzelac, 2007).

Prema istraživanjima usamljenost se javlja već u djetinjstvu, a u toj dobi označava osjećaj tuge koji je povezan s djetetovim osjećajem ne pripadanja određenoj grupi ili s nedostatkom prijatelja za igru. Nadalje, usamljenost može biti izazvana i drugačijim okolnostima kao što je često mijenjanje mjesta boravka zbog čega se dijete ne stigne prilagoditi okolini i stalno je primorano iznova se uklapati (G. Katz i E. McClellan, 1999).

„Kao i pri drugim poremećajima u ponašanju, etiološki činitelji povučivosti vrlo su različiti. Moguće je da je ono posljedica fizičkih bolesti (slabokrvnosti, pothranjenosti, rahitičnosti i dr.), nedovoljne mentalne razvijenosti drugih organskih oštećenja (zbog stalne izloženosti natjecanju kojemu osoba nije dorasla), stvarnih ili umišljenih tjelesnih nedostataka, pretjeranog roditeljskog nadzora, emocionalne zapuštenosti i drugih neodgovarajućih odgojnih stilova roditelja“ (Bouillet, Uzelac, 2007, str. 192/193).

Zbog svoje povučivosti djeca vrlo često ne uspiju razviti svoje socijalne vještine niti uspiju uživati u aktivnostima kao i njihovi vršnjaci, a s obzirom da kao takva ne privlače pažnju često ostaju nezamijećena, ali i teška za ostvariti komunikaciju s njima (Matijević, Bilić, Opić, 2016).

Ipak, za odgojitelje je izuzetno važno djelovati preventivno te postupati profesionalno s djetetom koje je povučeno kako njegove emocije i potrebe ne bi bile potiskivane. Potrebno ga je uključivati u raznovrsne aktivnosti u kojima sudjeluju njegovi vršnjaci kako bi se postepeno privikavalo na druženje i komunikaciju (Bouillet, Uzelac, 2007).

5.1.3. Potištenost

Potištenost se, kao problem u ponašanju, često javlja uz plašljivost i povučенost, a potišteno dijete se najčešće opisuje kao povučeno, razdražljivo, umorno, tjeskobno, mrzovoljno, itd. S obzirom da potištenost prethodi depresiji potrebno je u nastavku razmotriti početak razvoja depresije (Bouillet, Uzelac, 2007).

„Depresivna djeca nisu žalosna. Ona nisu smrknuta poput depresivnih odraslih, ona ne plaču i ne jadikuju poput njih. Depresija je u djece jako prikrivena. Ona izlazi na vidjelo tek ispitivanjem, na temelju psihološkog testa. Laicima postaju depresivne crte u djece očite ponajprije po njihovoj nevoljkosti za igru, kasnije po generaliziranoj nevoljkosti za zanimanje kao jedna njima neshvatljiva upadljivost“ (Meves, 2001, str. 23).

Depresivna djeca mogu biti neljubazna, egoistična, lijena te satima biti prikovana uz televizor, no ima i depresivne djece koja su vrlo vrijedna i prilagodljiva, ali ono što im je zajedničko je nedostatak ustrajnosti u obavljanju aktivnosti, stoga takvoj djeci izostaje osjećaj uspjeha i jača se ravnodušnost i negativnost djeteta. Ipak, depresivna djeca se mogu zainteresirati za mnoge igre što bi svakako trebalo iskoristiti u terapeutske svrhe na način da se pozitivno reagira na djetetov uspjeh te da ga se pohvali. Uvijek treba polaziti od djetetovog interesa, a ukoliko primijetimo da se njegov interes izgubio ne bi trebali pokušavati vratiti njegov interes za staru igru već mu ponuditi nešto drugo. Igra bi svakako trebala biti prilagođena djetetu, a zahtjevi bi isprva trebali biti sasvim sitni kako bi se povećala mogućnost za uspjeh (Meves, 2001).

Prema Martinu Seligmanu djecu trebamo učiti kako da svladaju neuspjehe na koje će naići. Trebamo ih poučavati upornosti kako bi svladali određene neuspjehe. No, od velike je važnosti i djetetova interpretacija pojedinih događaja. Dijete bi trebalo naučiti interpretirati pojedine događaje kao nešto što je promjenjivo i na što u određenoj mjeri može utjecati (Živković, 2006).

Preventivno djelovanje usmjereno prema potištenosti se odnosi na usmjeravanje djeteta prema onim aktivnostima koje će mu podignuti raspoloženje, u kojima će dijete izbaciti negativnu energiju i koje će dijete udaljiti od nepotrebnih razmišljanja koje ga vode u bezizlaznost i nesigurnost (Matijević, Bilić, Opić, 2016).

5.1.4. Nemarnost i lijenost

O lijenosti ne možemo govoriti u pravom smisli riječi kada je riječ o predškolskoj dobi, ali se ipak neki njeni elementi prepoznaju vrlo rano. Jedan od tih elemenata je nemarnost, a nemarna djeca su opisana kao djeca koja izbjegavaju svaki oblik obaveze koji im se postavlja, djeca koja konstantno očekuju pomoć drugih i koja nerado obavljaju aktivnosti (Košiček, 1967 prema Ljubetić, 2001).

Nemarnost je ponašanje koje označava neodgovoran odnos prema radu, nedostatak radnih navika i osmišljavanje različitih izgovora kako bi se izbjegle radne zadaće (Uzelac, 1995 prema Bouillet, Uzelac, 2007).

„Takva su djeca troma, lijena, bez inicijative, ne prihvaćaju spontano nikakve aktivnosti, u svemu očekuju poticaj i pomoć odraslih, sve rade preko volje, površno i neuredno“ (Bouillet, Uzelac, 2007, str. 197).

Ipak, dijete nije u svim situacijama tromo i nezainteresirano (Košiček i Košiček, 1967 prema Bouillet, Uzelac, 2007).

Dijete je najčešće sporo i nezainteresirano kada treba obaviti određeni zadatak, ali postaje izrazito spretno, veselo i zainteresirano ako sudjeluje u aktivnostima koje mu izazivaju osjećaj ugone, stoga možemo zaključiti kako se ni tada ne radi o potpunoj pasivnosti djeteta već o izbjegavanju rada i obveza kao nametnutih aktivnosti u korist aktivnosti koje su nesputane i zadovoljavajuće. Najčešći uzrok nemarnosti i lijenosti je osjećaj bespomoćnosti u situacijama i negativan stav o ishodu određenih situacija bez obzira na vlastito ponašanje što može voditi konstantnom očekivanju neuspjeha i pasivnosti. Razvoju nemarnosti i lijenosti kod djece može pridonijeti i pretjerano maženje i popustljivost roditelja što vodi razmaženosti, a osim ovih pogrešnih odgojnih postupaka roditelja nemarnost i lijenost mogu uzrokovati i osvetoljubivost, neka organska oštećenja, kronične bolesti i dr. Stoga, logično je da će tretman za ovaj vid problema u ponašanju biti usvajanje radnih navika i poticanje na aktivnosti koje će kod osobe izazvati osjećaj uspjeha i zadovoljstva iz radnih aktivnosti (Bouillet, Uzelac, 2007).

U konačnici, da bi se spriječio takav oblik problema u ponašanju bitno je da dijete navikavamo na prihvaćanje svakodnevnih obveza i na njihovo dosljedno provođenje (Ljubetić, 2001).

5.2. Eksternalizirani problemi u ponašanju

5.2.1. Agresivnost

Kao što smo već spomenuli, agresivnost se kod predškolske djece pojavljuje često i u određenoj mjeri je možemo smatrati normalnom.

Kroz sukobe djeca uče kako se mogu ponašati i koje ponašanje je prihvatljivo, a koje nije. O važnosti dobrog pristupa agresivnosti govori i činjenica kako je upravo agresivnost najčešći problem u ponašanju djece zbog kojeg se roditelji obraćaju psiholozima (Živković, 2006).

„Agresivno ponašanje općenito se definira kao svaka reakcija, fizička ili verbalna, koja je izvedena s namjerom da se nekom drugom nanese šteta ili povreda bilo koje vrste, bez obzira na to je li ta namjera do kraja ostvarena“ (Žužul, 1989: 49; Essau i Conradt, 2009 prema Matijević i sur., 2016, str. 227).

Dakle, svaka namjera da se nekoga povrijedi na bilo koji način predstavlja agresivnost i stoga postoji niz različitih podjela koje opisuju na koje se sve načine agresivnost iskazuje i što spada u nju.

Agresivno ponašanje kod djece možemo svrstati u dvije velike skupine, a to su: a) otvoreno, izravno, agresivno postupanje i b) prikriveno, neizravno, socijalno manipulativno ponašanje. U otvorene, izravne oblike agresivnosti spadaju fizički napadi, verbalni napadi, zlonamjerne geste, grimase, a u prikrivene i neizravne spadaju govorenje o drugima, isključujući oblici ponašanja te zanemarujući oblici ponašanja (Björqvist, Lagerspetz i Kaukiainen, 1992 prema Matijević i sur., 2016).

Prema jednoj od najčešćih podjela razlikujemo tri vrste agresije, a to su fizička, psihološka i socijalna agresija. Pri tome fizičko i psihološko agresivno ponašanje spada u izravne oblike agresije jer se povreda nanosi izravno. U fizičko agresivno ponašanje spadaju udarci, guranje, razbijanje i sl., a u psihološko agresivno ponašanje spadaju verbalne uvrede, dobacivanje, ponižavanje, prijetnje i sl. (Rigby, 2000; Debarbieux, 2002 i dr. prema Bouillet, Uzelac, 2007).

Socijalna agresija spada u indirektno ili neizravno agresivno ponašanje kojim se šteta obično nanosi socijalnim odnosima žrtve što uključuje prekidanje prijateljstava, narušavanje ugleda i sl. (Bouillet, Uzelac, 2007).

Kod male djece agresivnost uvijek znači ili obranu nečega ili borbu za nešto (Haug-Schnabel, 1997).

Razlikujemo još i agresiju koja je rezultat ljutnje, bijesa i onu koja je usmjerena postizanju nekog cilja kao i prenošenje agresije s jedne osobe na drugu. Agresivnost pojedine osobe ovisi jednim dijelom i o genetskim čimbenicima, ali se agresivno ponašanje i uči. Stoga, djeca koja opažaju agresiju u svojoj okolini, u odnosima među roditeljima, među braćom i sestrama, u filmovima, češće koriste agresiju kao način rješavanja problema. U obiteljima u kojima se koristi prisila prevladava negativizam i neprijateljstvo, nema suradnje niti dogovora, a da bi se prekinuli neugodni događaji koristi se agresija. Ipak, prema nekim istraživanjima agresivno ponašanje povećava agresiju, stoga agresija definitivno nije način „ventiliranja“ (Živković, 2006).

Među najčešćim rizičnim čimbenicima koji povećavaju vjerojatnost pojave agresivnog ponašanja su individualni čimbenici djeteta, obitelj, škola, vršnjaci te obilježja zajednice. U individualne rizične čimbenike djeteta spada težak temperament koji se uočava već i kod dojenčadi i koji utječe na probleme sa spavanjem i hranjenjem, iskazuje se plakanjem, razdražljivošću i nemirom (Petermann i Petermann, 2010 prema Matijević i sur., 2016).

Nedovoljna kontrola impulsa i suzdržavanje emocija je također rizični čimbenik koji utječe na nedovoljno reguliranje impulsa i emocije ljutnje zbog čega djeca češće iskazuju agresivno ponašanje (Petermann i Petermann, 2010 prema Matijević i sur., 2016).

Među rizične čimbenike ubrajamo i iskrivljenu socijalno-kognitivnu obradu informacija te slabo razvijenu empatiju. Naime, djeca koja iskazuju agresivnost slabo razumiju žrtvu zbog svojeg lošeg iskustva (Matijević i sur., 2016).

Kako bismo smanjili vjerojatnost pojave agresivnog ponašanja izuzetno je bitno učiti dijete altruizmu, tj. prosocijalnom ponašanju koje je usmjereno dobrobiti drugih. Učiti ih možemo pohvaljivanjem i nagrađivanjem, a pri tome je još učinkovitije pohvaliti djetetovu velikodušnost, nego aktivnost u kojoj je sudjelovalo. Jako je važno kod agresivne djece razviti suradničko i pomagačko ponašanje koje će povećati pozitivne reakcije okoline i vjerojatnost prosocijalnog ponašanja, a samim tim smanjiti agresiju. Osim toga, u većini slučajeva na agresivno ponašanje se treba reagirati kako dijete ne bi steklo dojam da je takvo ponašanje prihvatljivo (Živković, 2006).

5.2.2. Nedostatak pažnje i hiperaktivnost

„Hiperaktivnost (engl. Attention Deficit Hyperactivity Disorder, ADHD; hr. Pomanjkanje pažnje/hiperaktivni poremećaj) je razvojni poremećaj nedostatka inhibicije ponašanja koji se očituje kao razvojno neodgovarajući stupanj nepažnje, pretjerane aktivnosti i impulzivnosti, a otežava samousmjerenje i organizaciju ponašanja s obzirom na budućnost“ (Sekušak-Galešev, 2005 prema Bouillet, Uzelac, 2007, str. 211).

Kako bismo dijagnosticirali hiperaktivnost kod djeteta nužno je da ono ima bar šest simptoma koji traju barem 6 mjeseci u dva ili više okruženja te da ti simptomi budu iz kruga nepažnje i hiperaktivnosti (<http://www.poliklinikaabr.hr/objasnjenje-pojmova/160-hiperaktivnost-djece>, 17.8.2020).

Najčešći simptomi hiperaktivne djece su:

- Nemir ruku i nogu te često vrpoljenje na sjedalu
- Bavljenje fizički zahtjevnim aktivnostima bez razmišljanja o mogućim posljedicama
- Ne mogu se mirno igrati
- Lako ometanje pozornosti
- Imaju problem s čekanjem na red
- „Istrčavaju“ s odgovorima
- Teško slijede upute
- Često pretjerano pričaju, upadaju u riječ, a djeluju i kao da ne slušaju što im se govori (Cvetković-Lay, 2006 prema Bouillet, Uzelac, 2007).

Uzrok poremećaja hiperaktivnosti ne dolazi od roditeljske nebrige, niti od zanemarivanja, već je kombinacija genetskih, neuroloških, biokemijskih i čimbenika iz okoline, a pokazalo se da je metabolizam mozga 8 % niži nego kod ostale djece (<http://www.poliklinikaabr.hr/objasnjenje-pojmova/160-hiperaktivnost-djece>, 17.8.2020).

Manjak pažnje se pak smatra najčešćim razlogom zbog kojeg djeca koja imaju normalne intelektualne sposobnosti imaju poteškoće u učenju. Poteškoće u pažnji često prati

hiperaktivnost zbog čega ova djeca imaju sasvim drugačije ponašanje od vršnjaka zbog kojeg često nailaze na ne razumijevanje drugih iz okoline (Živković, 2007).

Zbog svojih sposobnosti ovakva djeca mogu manifestirati i neke negativne osjećaje što ih sprječava u postizanju nekog uspjeha. Zbog negativnog mišljenja o sebi, ali i neugodnih iskustava, često ne mogu shvatiti da su u nečemu uspješna zbog čega imaju nisko samopoštovanje. Iz ovog razloga hiperaktivnu djecu uvijek treba pohvaliti kada za to postoji razlog kako bismo im pomogli da se kritički osvrnu na svoje neuspjehe te da ih nauče sagledati u pozitivnom svjetlu i da na taj način promijene sliku o sebi (Bouillet, Uzelac, 2007).

Uloga odraslih je važna za razvoj pažnje kod djeteta jer oni trebaju uputiti dijete na ono što je bitno i radovati se njegovim uspjesima, trebaju poticati koncentraciju, navikavati dijete na urednost i poticati pozitivno ponašanje kod njega tako što će ga pohvaliti i nagraditi. Ukoliko se pažnja uglavnom posvećuje negativnim ponašanjima djeteta onda će se takvo ponašanje javljati sve češće, stoga je bitno posvećivati pažnju pozitivnim ponašanjima i djetetu dati do znanja kakvo ponašanje od njega očekujemo, a ono samo mora uvidjeti da određena negativna ponašanja imaju svoje posljedice (Živković, 2007).

Velik broj hiperaktivne djece ima problem sa sklapanjem i održavanjem prijateljstava, a to je često posljedica njihove impulzivnosti i nedostatka pažnje zbog čega nisu u stanju naučiti neka socijalna pravila. Iz tog razloga je jako važno pomoći djetetu da funkcionira u različitim situacijama i okruženjima (Bouillet, Uzelac, 2007).

Velik broj djece s ADHD najčešće ne može čekati, a mnoga socijalna ponašanja upravo to zahtijevaju. Kako bismo poboljšali djetetovu socijalizaciju bilo bi dobro da ga podučimo određenim socijalnim vještinama kao što su pristojan razgovor, dijeljenje s drugima, slušanje drugih i sl. Osim toga možemo ga uključiti i u slobodne aktivnosti u kojima vrlo često možemo otkriti i neke talente djeteta. Hiperaktivna djeca su često jako kreativna i često imaju određene talente pa im zbog toga moramo omogućiti aktivnosti u kojima će ti talenti doći do izražaja kako bi ona dobila potvrdu svojih sposobnosti (Živković, 2007).

Premda se ponašanje hiperaktivne djece razlikuje od ponašanja ostale djece, bitno je uvijek imati na umu kako i ona imaju potrebu za pripadanjem i prihvaćenošću i kako je to jako bitno za zdrav razvoj (Bouillet, Uzelac, 2007).

5.2.3. Laganje

Laganje je pojava koja se najčešće pojavljuje u ranom djetinjstvu, između 4 i 5 godine, a u toj dobi se pojavljuje najčešće zbog postizanja nekog cilja, izravne ili neizravne koristi, dobivanja nagrade i sl. (Bouillet, Uzelac, 2007).

„Laž u velikoj mjeri služi djeci za njihovu samozaštitu. Ona se služe lažju da bi izbjegla kazne i druge neugodnosti, zato ona niječu, poriču bilo kakvo nedjelo. Često djeca lažu da bi izazvala pažnju, da bi impresionirala ili provocirala. Osobito kod laži koje predstavljaju pretjerivanja moralo bi odgojiteljima biti jasno da se dijete time služi da bi kompenziralo slabost svoga Ja“ (Meves, 2001, str. 65).

Osim toga, laž kod djeteta također može biti motivirana oponašanjem odraslih i nemogućnošću spoznavanja realiteta (Bouillet, Uzelac, 2007). Roditelji koji lažu svojoj djeci, drugim ljudima ili govore neistine u dječjoj prisutnosti, daju loš primjer svojoj djeci i uče ih da je takav način postupanja prema drugim ljudima prihvatljiv. Uostalom, postoje i mnoge situacije u kojima se čak i zahtijeva od djece da kažu neistinu pa se zato u budućnosti može i očekivati pojava laganja kod djeteta (<https://www.bitno.net/obitelj/kako-nauciti-djecu-da-ne-lazu/>, 18.8.2020).

P. Vodak i A. Šulc (1966) razlikuju dječju laž, zabludu i neistinu. Dječja zabluda je vezana uz nesposobnost razlikovanja fikcije od stvarnosti, stoga zabluda prati razvoj dječjeg spoznavanja, mišljenja i govora. Dječje neistine su pak vezane uz netočne i nelogične stavove i doživljavanje bića, stvari i pojava. Laži se pak javljaju kako bi se razriješile neke situacije pa iz tog razloga razlikujemo više vrsta laži, a to su: obrambene laži koje podrazumijevaju potrebu djeteta da se obrani, laž iz navike, laž u kojoj prevladavaju agresivne tendencije te laž kao simptom bolesnih stanja (prema Bouillet, Uzelac, 2007).

U mnogim je slučajevima neprekidno laganje djeteta rezultat sredine u kojoj se samo laganje nije korigiralo i u kojoj se nije reagiralo na laž, stoga je laž samo odraz zapuštenosti i nepovoljnih uvjeta za razvoj (Bouillet, Uzelac, 2007).

Ignoriranje laži djeca mogu pogrešno shvatiti pa samim tim i nastaviti takav oblik ponašanja, ali i pretjerano kuđenje kod djeteta može izazvati osjećaj da kažnjavanje doživi kao pažnju i stoga ono može povećati takvo ponašanje (Meves, 2001).

Protiv dječjih zabluda i neistina ne treba ništa poduzimati jer su to normalne pojave koje će s razvojem nestati, ali ukoliko su u pitanju laži iz navike koje vode ka postizanju nekakve izravne ili neizravne koristi, jako je važno osvijestiti postojanje takvog problema u ponašanju. Odgojitelji u tom slučaju svakako trebaju održati dosljednost i kreirati sredinu u kojoj je laganje nepotrebno ponašanje što bi zapravo značilo poticanje istine u međuljudskim odnosima te uklanjanje etioloških čimbenika koji dijete navode na laganje (Bouillet, Uzelać, 2007).

6. ULOGA ODGOJITELJA U PREVENCIJI PROBLEMA U PONAŠANJU

Odgojiteljeva uloga u prevenciji pojedinih problema u ponašanju može biti jako važna. Odgojitelj je osoba koja organizira i osigurava poticajnu sredinu koja će zadovoljavati dječje potrebe i interese, ali i osoba koja sudjeluje u različitim područjima djetetova razvoja. Obzirom da odgojitelj mora poticati razvoj socijalnih kompetencija već od najranijeg djetinjstva, može uočiti i prve probleme u ponašanju. Kao što je već i navedeno, određeni problemi u ponašanju mogu biti tek prolazni i normalne pojave u određenoj fazi. Ipak, jako je važan odgojiteljev pristup djeci kod koje je uočen određeni problem. Odgojiteljev pristup bi uglavnom trebao biti pedagoško preventivni pristup kojim će preusmjeriti djetetovo ponašanje na pozitivno. U nastavku ćemo ukratko opisati koja je uloga odgojitelja u prevenciji problema u ponašanju koji su opisani u ovom radu.

Dakle, kada je u pitanju neki od internaliziranih oblika ponašanja kod djece bit je u psihološkom jačanju i osnaživanju djetetove ličnosti. Npr. plašljivo dijete bi odgojitelj trebao poticati na rješavanje situacija koje kod njega izazivaju strah. Trebao bi s njim razgovarati o rješenjima i posljedicama određenih situacija koje dijete izbjegava, ali mu često pružiti i priliku da se s njima suoči. Naravno, ne treba dijete na silu tjerati da nešto učini, već ga hrabriti kako bi osjetilo podršku prilikom suočavanja s problemom (Matijević i sur., 2016).

Uloga odgojitelja je također da prepozna povučenu i potištenu djecu te da ih različitim metodama potakne na aktivnost, na suradnju s drugom djecom, na komunikaciju i dr. Kod povučene djece je jako bitno jačati njihovo samopouzdanje te isticati njihove dobre strane

kako bi se ovakva djeca postupno otvarala i postajala razigranija. Kod potištene djece je također bitno razvijati samopoštovanje i samopouzdanje te im omogućiti da se otvore za komunikaciju. Ovakvu djecu treba usmjeriti prema pozitivnim razmišljanjima, raspoloženju, igri, ali i organizirati različite aktivnosti koje će biti usmjerene ka podizanju raspoloženja. U svakom slučaju uključivanje u bilo kakve aktivnosti je uvijek dobra preventivna mjera za bilo koje oblike problema u ponašanju, bilo da su internalizirani ili eksternalizirani (Matijević i sur., 2016).

Djeci koja imaju problem agresivnog ponašanja je važno pomoći kako bi promijenili svoje neprijateljsko i negativno ponašanje prema okolini. Važno im je predočiti da postoje i drugi načini nošenja s pojedinim situacijama i dati do znanja da je agresivno ponašanje nedopustivo i zajedno s njima dogovoriti pravila koja se moraju poštovati (Bouillet, Uzelac, 2007).

Djeca moraju shvatiti da će kršenjem određenih pravila snositi posljedice za svoje ponašanje. Posljedice, naravno, ne bi trebale uključivati nikakve oblike kažnjavanja, vrijeđanja, zanemarivanja ili nedosljednosti u odgoju (Bouillet, Uzelac, 2007).

Nadalje, kao što smo već rekli, hiperaktivna djeca mogu manifestirati negativne osjećaje poput niskog samopoštovanja pa je izuzetno važno pohvaliti svaki njihov uspjeh i pomoći im da pozitivno razmišljaju. Također, kada je u pitanju dječje laganje, bitna je odgojiteljeva dosljednost u zahtjevu, ali i odgojiteljevo kreiranje sredine u kojoj je laganje suvišno (Bouillet, Uzelac, 2007).

7. ISTRAŽIVANJE

7.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati osjetljivost odgojitelja za prepoznavanje određenih problema u ponašanju, stručno mišljenje o važnosti utjecaja gena i okoline na razvoj problema u ponašanju, potrebe interveniranja prilikom opažanja istih te osjetljivost za zadovoljenje specifičnih potreba djeteta.

7.2. Uzorak ispitanika

Provedeno „online“ istraživanje obuhvatilo je 123 ispitanika iz različitih krajeva Hrvatske, različite starosne dobi, stupnja obrazovanja te godina radnog iskustva. U nastavku slijedi tablica 1. koja prikazuje postotak ispitanika po spolu, starosnoj dobi, godinama radnog iskustva te stupnju obrazovanja.

Tablica 1. Postotak ispitanika po spolu, starosnoj dobi, godinama radnog iskustva te stupnju obrazovanja

Ispitanici	%	Dob ispitanika	%	Godine radnog iskustva	%	Stupanj obrazovanja	%
Muški	0,8	20-25	19,5	1-5	45,5	Završena srednja škola	14,6
Ženski	99,2	26-35	39,8	6-10	17,9	Prvostupnik	49,6
		36-45	26	11-15	13	Magistar	26
		46-55	9,8	16-20	7,3	Ostalo	9,8
		Više od 55	4,9	21-25	7,3		
				26-30	3,3		
				Više od 30	5,7		
Ukupno	100		100		100		100

Iz predočenih podataka vidljivo je da prevladavaju ženski odgojitelji koji čine čak 99,2% te da najveći postotak ispitanih ima između 26 i 35 godina i od 1 do 5 godina radnog iskustva. Također, najveći postotak ispitanika ima višu stručnu spremu, odnosno zvanje prvostupnika.

7.3. Metoda istraživanja

Proveden je online upitnik koji je postavljen u više grupa koje su namijenjene odgojiteljima i studentima sa određenim radnim iskustvom. Grupe se sastoje od velikog broja odgojitelja različite dobi i stupnja obrazovanja među kojima su i studenti predškolskog odgoja. Ispitanici su zamoljeni da što otvorenije i iskrenije odgovore na postavljena pitanja kako bi rezultati istraživanja bili što relevantniji. Prva 4 pitanja su se odnosila na podatke ispitanika, a ostalih 17 pitanja se odnosilo na različite probleme u ponašanju. U nastavku ćemo tablično prikazati rezultate provedenog istraživanja kako bismo dobili uvid o stavovima odgojitelja i budućih odgojitelja o ovoj problematici koja je svakodnevno prisutna u vrtiću.

7.4. Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja bit će prikazani brojem ljudi za svaku tvrdnju iz pojedinih kategorija. Kategorije se odnose na stupanj slaganja određenog broja ljudi sa pojedinom tvrdnjom, stoga ćemo uz svaku tvrdnju navesti koliko se ljudi i u kojoj mjeri, od ukupnog broja ljudi, slaže s određenom tvrdnjom, a zatim ćemo još i proanalizirati date hipoteze.

Tablica 2. Stavovi odgojitelja o problemima u ponašanju djece

TVRDNJA	UOPĆE SE NE SLAŽEM	DJELOMIČNO SE SLAŽEM	SLAŽEM SE	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM
Djeca s problemima u ponašanju su djeca koja uglavnom imaju problema u obitelji	7 (5,69%)	82 (66,67%)	29 (23,58%)	5 (4,06%)
Uloga odgojitelja u prevenciji problema u ponašanju djece je dovoljna	80 (65,04%)	39 (31,71%)	4 (3,25%)	0
Odgojitelji su izrazito senzibilizirani za	10 (8,13%)	55 (44,72%)	47 (38,21%)	11 (8,94%)

prepoznavanje problema u ponašanju s kojima se djeca suočavaju				
Problemi u ponašanju predškolske djece ne nastaju pod utjecajem vršnjaka	24 (19,51%)	68 (55,28%)	29 (23,58%)	2 (1,63%)
Najveći utjecaj na ponašanje djeteta ima obitelj	6 (4,88%)	42 (34,15%)	57 (46,34%)	18 (14,63%)
Djeca koja dolaze iz skladnih obitelji ne mogu razviti probleme u ponašanju	79 (64,23%)	40 (32,52%)	4 (3,25%)	0
Biološka predispozicija djeteta u velikoj mjeri određuje pojavu problema u ponašanju	36 (29,27%)	70 (56,91%)	15 (12,19%)	2 (1,63%)
Djeca koja su doživjela neki oblik nasilja u obitelji iskazuju uglavnom eksternalizirane probleme u ponašanju	3 (2,44%)	68 (55,29%)	45 (36,59%)	7 (5,68%)
Agresivnost u vrtiću je uglavnom nepoželjna i potrebno je uvijek intervenirati kada je primijetimo	2 (1,63%)	16 (13,00%)	40 (32,52%)	65 (52,85%)
Često laganje male djece može biti prediktor problematičnog ponašanja u adolescenciji	26 (21,14%)	60 (48,78%)	32 (26,02%)	5 (4,06%)
Hiperaktivna djeca mogu biti izuzetno uspješna i zadovoljna ukoliko im se dovoljno posvetimo	0	16 (13,01%)	64 (52,03%)	43 (34,96%)
Primjerenim postupcima odgojitelj može povećati pažnju kod djeteta	0	12 (9,76%)	72 (58,54%)	39 (31,70%)

Djeca koja iskazuju neumjerenu plašljivost i poteškoće prilikom odvajanja od majke ne treba stručna pomoć dječjeg psihijatra ili psihologa	40 (32,52%)	69 (56,09%)	13 (10,57%)	1 (0,82%)
Potištenost kod djece je uvijek rezultat nekoliko uzastopnih loših iskustava	22 (17,89%)	74 (60,16%)	25 (20,32%)	2 (1,63%)
Potištenost kod djece ne mora uvijek biti rezultat vanjskog utjecaja	3 (2,44%)	48 (39,02%)	64 (52,03%)	8 (6,51%)
Lijenost predškolskog djeteta nije moguća jer je u prirodi djeteta da istražuje	48 (39,02%)	54 (43,90%)	17 (13,82%)	4 (3,26%)
Ukoliko se odgojitelj trudi može u velikoj mjeri utjecati na ponašanje djeteta	0	13 (10,57%)	74 (60,16%)	36 (29,27%)

Rezultati upitnika pokazuju da se čak 82 (66,67%) odgojitelja od njih 123 djelomično slaže kako su djeca s problemima u ponašanju djeca koja uglavnom imaju problema u obitelji, 29 (23,58%) odgojitelja se slaže s ovom tvrdnjom. Nadalje, najveći broj odgojitelja, njih čak 80 (65,04%), se ne slaže kako je uloga odgojitelja u prevenciji problema u ponašanju djece dovoljna, a njih 39 (31,71%) se djelomično slaže. To vjerojatno proizlazi iz znanja kako su za prevenciju problema u ponašanju djece najvažniji roditelji, a potom ostali čimbenici koji utječu na odgoj djeteta.

Da su odgojitelji izrazito senzibilizirani za prepoznavanje problema u ponašanju kod djece djelomično smatra 55 (44,72%) odgojitelja, a njih 47 (38,21%) se slaže s ovom tvrdnjom.

Da problemi u ponašanju kod predškolske djece ne nastaju pod utjecajem vršnjaka djelomično smatra njih 68 (55,28%), a 29 (23,58%) odgojitelja se slaže s ovom tvrdnjom. 57 (46,34%) odgojitelja smatra kako je obitelj ta koja ima najveći utjecaj na ponašanje djeteta, njih 42 (34,15%) pak djelomično smatra. Prema Vasti i sur. (1997) tijekom ranih godina života obitelj, uz školu, susjedstvo i dr., predstavlja najvažniji i najutjecajniji element mikrosustava u kojem dijete provodi najviše svoga vremena i u kojem stječe važne životne vještine, stavove, uvjerenja i vrijednosti.

S obzirom na ovu činjenicu iduća tvrdnja koja je postavljena u upitniku se odnosi na djecu koja dolaze iz skladnih obitelji i na ne mogućnost razvoja problema u ponašanju kod takve djece. 79 (64,23%) odgojitelja se uopće ne slaže da djeca koja dolaze iz skladnih obitelji ne mogu razviti probleme u ponašanju, a djelomično se slaže 40 (32,52%) odgojitelja. 70 (56,91%) odgojitelja se tek djelomično slaže da biološka predispozicija djeteta u velikoj mjeri određuje pojavu problema u ponašanju, 36 (29,27%) njih se uopće ne slaže. Također, obzirom da postoji puno čimbenika djelovanja na ponašanje djeteta, geni predstavljaju tek jedan čimbenik koji u određenoj mjeri utječe na djetetove sklonosti ka nekom ponašanju.

Nadalje, djeca koja su doživjela neki oblik nasilja u obitelji iskazuju uglavnom eksternalizirane probleme u ponašanju, ovo djelomično podupire 68 (55,29%) odgojitelja, a njih 45 (36,59%) podupire.

Da je agresivnost u vrtiću uglavnom nepoželjna i da je potrebno uvijek intervenirati kada je primijetimo u potpunosti podržava 65 (52,85%) odgojitelja, 40 (32,52%) ih se slaže. Rezultat toga je odgojna komponenta koju provode odgojitelji, a svrha intervencije je dječja spoznaja ozbiljnosti, ali i posljedica takvog ponašanja.

60 (48,78%) odgojitelja se djelomično slaže da laganje kod male djece može biti prediktor problematičnog ponašanja u adolescenciji, 32 (26,02%) se slaže s tom tvrdnjom. Također se najveći broj odgojitelja slaže, njih 64 (52,03%), ili se u potpunosti slaže, njih 43 (34,96%), da hiperaktivna djeca mogu biti izuzetno uspješna ukoliko im se dovoljno posvetimo. U prilog tome govori činjenica da hiperaktivna djeca nisu djeca koja su nesposobna niti loša, već su takva djeca drugačija od druge djece i stoga zahtijevaju individualan pristup kako bi njihove dobre strane došle do izražaja.

Da odgojitelj može svojim primjerenim postupcima povećati pažnju kod djeteta misli 72 (58,54%) odgojitelja, a u potpunosti se slaže 39 (31,70%) njih. 69 (56,09%) odgojitelja se djelomično slaže s tvrdnjom da djeci koja iskazuju neumjerenu plašljivost prilikom odvajanja od majke ne treba stručna pomoć dječjeg psihijatra, a 40 (32,52%) njih se uopće ne slaže.

74 (60,16%) ispitanih djelomično smatra da je potištenost kod djece uvijek rezultat nekoliko loših uzastopnih iskustava, a njih 25 (20,32%) se slaže, a da potištenost kod djece ne mora uvijek biti rezultat vanjskog utjecaja misli 64 (52,03%) ispitanih, dok se njih 48 (39,02%) djelomično slaže.

Najveći broj ispitanih, 54 (43,90%), djelomično smatra da lijenost kod predškolskog djeteta nije moguća jer je u prirodi djeteta da istražuje, a 48 (39,02%) ispitanih se uopće ne slaže s ovom tvrdnjom. U konačnici, veći dio svih ispitanih se slaže i u potpunosti se slaže da ukoliko se odgojitelj trudi može u velikoj mjeri utjecati na ponašanje djeteta.

7.5. Osvrt i rasprava

Iz dobivenih podataka možemo iščitati kako najveći broj ispitanih smatra da odgojitelj svojim trudom može u velikoj mjeri utjecati na ponašanje djeteta i da primjerenim postupcima odgojitelji mogu povećati pažnju kod djeteta, ali da sama uloga odgojitelja u prevenciji problema u ponašanju kod djece nije dovoljna bez obzira na činjenicu što se ispostavilo da su odgojitelji izrazito senzibilizirani za prepoznavanje određenih problema u ponašanju.

Osim toga, veliki broj ispitanih smatra ili djelomično smatra da djeca s problemima u ponašanju uglavnom imaju problema u obitelji i da najveći utjecaj na ponašanje djeteta ima obitelj, premda ni skladna obitelj nije garancija da dijete neće razviti određene probleme u ponašanju pod utjecajem ostalih čimbenika odgoja. Iako među ostale čimbenike koji utječu na ponašanje djeteta spadaju i vršnjaci, u predškolskoj dobi prema većini ispitanih, vršnjaci ne utječu toliko na nastanak problema u ponašanju, a većina se tek djelomično slaže da biološka predispozicija može u velikoj mjeri utjecati na nastanak problema u ponašanju.

Najveći broj ispitanika misli da djeca koja su doživjela neki oblik nasilja u obitelji iskazuje uglavnom eksternalizirane probleme ponašanja te da je uvijek potrebno intervenirati na pojavu agresivnosti u vrtiću. Također, većina ispitanih djelomično smatra da često laganje kod male djece može biti prediktor problematičnog ponašanja u adolescenciji i da je potištenost kod djece uvijek rezultat nekoliko uzastopnih loših iskustava, ali se zato veći broj ispitanih slaže da potištenost kod djece ne mora uvijek biti rezultat vanjskog utjecaja.

Treba istaknuti i da većina djelomično smatra ili se uopće ne slaže s tvrdnjom da djeci koja iskazuju neumjerenu plašljivost prilikom odvajanja od majke ne treba stručna pomoć dječjeg psihijatra ili psihologa, kao ni s tvrdnjom da lijenost kod predškolskog djeteta nije moguća jer je u prirodi djeteta da istražuje.

8. ZAKLJUČAK

Problemi u ponašanju se mogu zamijetiti već u najranijoj dobi, no oni se ujedno ne moraju nastaviti razvijati u negativnom smjeru. Ipak, uloga odgojitelja podrazumijeva preventivno djelovanje kako djeca, bar u vrtiću, ne bi usvojila obrazac ponašanja koji nije društveno prihvatljiv. Stoga, odgojitelj mora posjedovati određene kompetencije, naročito socijalne i komunikacijske kako bi predstavljao uzoran model ponašanja. On bi također trebao prepoznati dijete koje se suočava s određenim problemom te primijeniti odgovarajuće metode obzirom na problem koji dijete ima.

No, iako je odgojiteljeva uloga značajna u razvoju djeteta, najveći utjecaj na njegovo ponašanje ima obitelj, a zatim i ostali čimbenici koji mogu predstavljati rizične čimbenike u razvoju ponašanja. Rezultati provedenog istraživanja također govore u prilog tome da dio djece s problemima u ponašanju ima probleme u obitelji. No, ni to ne mora uvijek biti istina. Dijete može doći iz skladne obitelji, a manifestirati određeni problem u ponašanju. Primjer toga je hiperaktivno dijete čije ponašanje nije određeno odgojnim stilom niti obiteljskom atmosferom, već je posljedica djelovanja genetskih čimbenika.

To nas vodi suvremenom shvaćanju da je ponašanje svakog pojedinog djeteta određeno kombinacijom gena i okoline, stoga ne začuđuje činjenica da ne postoje dvije iste osobe na svijetu. Čak su i jednojajčani blizanci u određenoj mjeri različiti te stoga i oni zahtijevaju različit pristup.

Prema tome, najbolji preventivni način nošenja s problemima u ponašanju je bavljenje s djecom, odnosno prepoznavanje njihovih potreba, puno strpljenja i ljubavi u odgoju, ali i dosljednost u primjeni zahtjeva te učenje djeteta odgovornosti i obvezama kako bi postao savjestan i disciplinaran.

LITERATURA

1. Bouillet, D. (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (2004). *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja*. Zagreb: Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Sveučilišta.
4. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Bašić, J. (2008). Kompetentnost odgajatelja i prevencija rizičnih ponašanja djece u predškolskim ustanovama. *Kriminologija i socijalna integracija*, br.2 (str. 1-124). Sveučilište u Zagrebu: Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, odsjek za poremećaje u ponašanju.
6. Bitno.net na adresi <https://www.bitno.net/obitelji/kako-nauciti-djecu-da-ne-lazu/> (18.8.2020.)
7. Đuranović, M., Opić, V. (2013). Mogućnosti prevencije rizičnih ponašanja djece predškolske dobi. *Magistra laderstina*, 8(1) (str. 101-111). Novska.
8. G. Katz, L., E. McClellan, D. (1999). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Zagreb: Educa.
9. Haug-Schnabel, G. (1997). *Agresivnost u dječjem vrtiću*. Zagreb: Educa.
10. Informatko na adresi <https://osmijeh.hr/infomatko/> (31.7.2020.)
11. Ljubetić, M. (2001). *Važno je znati kako živjeti: rano otkrivanje poremećaja u ponašanju predškolske djece*. Zagreb: Alinea.
12. Matijević, M., Bilić, V., Opić, S. (2016). *Pedagogija za učitelje i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Meves, C. (2001). *Djeci s problemima treba pomoći: ABC o smetnjama u ponašanju- za roditelje*. Đakovo: Karitativni fond UPT.
14. Mikas, D. (2007). Kako roditelji i odgojitelji procjenjuju emocionalni razvitak i ponašanje djece predškolske dobi. *Odgojne znanosti*, br.1 (str. 49-73). Solin.

15. Mihić, J., Bašić, J. (2008). Preventivne strategije- eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada* (str. 445-471). Sveučilište u Zagrebu: Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, odsjek za poremećaje u ponašanju.
16. Modrić, N. (2012). Kompetencije odgojitelja za učinkovito upravljanje problemnim situacijama. *Napredak* 154 (str. 427-450). Samobor.
17. *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. (2014). Zagreb.
18. Poliklinika A.B.R. na adresi <http://www.poliklinikaabr.hr/objasnjenje-pojmova/160-hiperaktivnost-djece> (17.8.2020.)
19. Slunjski, E. (2011). *Kurikulum ranog odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
20. Višnjic Jevtić, A., Visković, I., Rogulj, E., Bogatić, K., Glavina, E. (2018). *Izazovi suradnje: Razvoj profesionalnih kompetencija odgojitelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima*. Zagreb: Alfa. d.d.
21. Vasta, R., M. Haith, M., A. Miller, S. (1997). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
22. Živković, Ž. (2006). *Depresija kod djece i mladih*. Đakovo: Tempo d.o.o.
23. Živković, Ž. (2006). *Agresivnost kod djece*. Đakovo: Tempo d.o.o.
24. Živković, Ž. (2007). *Razvoj pažnje kod djece*. Đakovo: Tempo d.o.o.
25. Živčić-Bećirević, I., Smojver-Ažić, S. (2003). Problemi u ponašanju predškolske djece prema procjeni roditelja i odgojitelja. *Psihologijske teme*, No 12 (str. 63-76). Sveučilište u Rijeci: Filozofski fakultet, odsjek za psihologiju.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Jadranka Krneta, izjavljujem da sam završni rad pod imenom „Problemi u ponašanju djece i uloga odgojitelja“ izradila potpuno samostalno uz vlastito znanje koje sam stekla na fakultetu i pomoću literature koju sam i navela u skladu s pravilima.

(Jadranka Krneta)

Petrinja, 2020.

